

## ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МЕРЕЖІ-ІНТЕРНЕТ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

## PECULIARITIES OF PERCEPTION OF THE INTERNET BY HIGHER EDUCATION RECIPIENTS

Стаття висвітлює аналіз результатів дослідження особливостей сприйняття мережі-Інтернет здобувачами вищої освіти. Показано, що у дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти університетів м. Харкова: Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», Національного технічного університету «ХПІ». Представлені методики, які були використані для емпіричного дослідження: тест «Шкала інтернет-залежності» А. Жичкина, тест «Сприйняття Інтернету» Є. Щепилиної. Показано, що математико-статистична обробка даних проводилася за допомогою наступних методів: t-критерію Стьюдента;  $\phi$ -критерію кутового перетворення Фішера та факторного аналізу способом головних компонент з програмою повороту Varimax raw. Виявлено, що у всіх досліджуваних, коли не враховувалась ступінь виразності інтернет-залежної поведінки усі три фактори залежності (приналежність до мережевої субкультури, нецілеспрямованість проведеного часу та потреба в сенсорній стимуляції) проявилися майже однаково – у 40-46 %. Виявлено, що при інтернет залежності більш вираженим є такий фактор сприйняття мережі Інтернет як «схильність до «відходу в мережу»; серед наслідків використання Інтернету – «спотворення в сприйнятті часу, проведеного в мережі» та схильність «сприйняття мережі Інтернету як проєктивну реальність». При інтернет-залежній поведінці у юнаків частіше зустрічається фактор залежності «приналежність до мережної субкультури»; у дівчат – «зміни стану свідомості». Визначено, що для юнаків більш вагома соціальна та технічна сторона мережі, для дівчат – ті можливості мережі, які відсутні в реальному світі. Виявлено особливості факторної структури (яка містила показники залежності, особливостей сприйняття мережі Інтернет, наслідків його використання та міжособистісного спілкування) – без розподілу на групи за ступенем виразності інтернет-залежності була виявлена монофакторна структура, а саме – «Фактор замкнутості при спотвореному сприйнятті мережі Інтернет»; при наявності інтернет-залежності є зворотній і більш диференційований характер взаємозв'язків, ефект «ретардації».

**Ключові слова:** мережа інтернет, інтернет-залежність, фактори залежності, факторна структура, юнаки, дівчата.

The article covers the analysis of the results of the study of the peculiarities of the perception of the Internet by recipients of higher education. It is shown, that higher education recipients from following Kharkiv universities took part in the study: National Aerospace University "KHAU", National Technical University "KhPI". The methods used for empirical research are presented: A. Zhychkin's test "Internet Dependence Scale", test of "Internet perception" by E. Shchepylina. It is shown that mathematical and statistical data processing was performed using the following methods: Student's t-test;  $\phi$ -criterion of Fisher's angular transformation and factor analysis by the program of rotation Varimax raw. It was found that in all subjects, when the degree of severity of Internet-dependent behavior was not taken into account, all three factors of dependence (belonging to the network subculture, unfocused time and the need for sensory stimulation) were almost the same – 40-46%. It was found that in the case of Internet dependence being present, such a factor of perception of the Internet as the tendency to "go online" is more pronounced; Among the consequences of using the Internet are "distortions in the perception of time spent online" and the tendency to "perceive the Internet as a projective reality." In Internet-dependent behavior, the factor of dependence "belonging to a network subculture" is more common among young men; while in young women it was "changes in the state of consciousness". It is determined that for young men the social and technical side of the network is more important, for young women – those opportunities of the network that are absent in the real world. The peculiarities of the factor structure (which contained indicators of dependence, peculiarities of perception of the Internet, consequences of its use and interpersonal communication) were revealed – without division into groups according to the degree of expressiveness Internet dependence revealed a one-factor structure, namely – "Factor of isolation in the distorted perception of the Internet"; in the presence of Internet addiction, there is an inverse and more differentiated nature of the relationship, the effect of "retardation".

**Key words:** Internet, Internet dependence, factors of dependence, factor structure, young men, young women.

УДК 159.937

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.36.9>**Научитель О.Д.**

к.психол.н.,  
доцент кафедри психології  
Національний аерокосмічний  
університет імені М.Є. Жуковського  
«Харківський авіаційний інститут»

**Бідюк І.А.**

к.психол.н.,  
доцент кафедри психології  
Національний аерокосмічний  
університет імені М.Є. Жуковського  
«Харківський авіаційний інститут»

**Півень М.А.**

к.психол.н.,  
доцент кафедри психології  
Національний аерокосмічний  
університет імені М.Є. Жуковського  
«Харківський авіаційний інститут»

**Вступ.** Використання комп'ютерної мережі-Інтернет суттєво змінило всі сфери життя та систему мислення особистості, бо людина отримала доступ до необмеженого обсягу інформації, відбулися радикальні зміни форм і механізмів соціальних комунікацій. Особливо це характерне на сучасному етапі, коли людству із-за поширення коронавірусної інфекції, з одного

боку вимушено все більше застосовувати Інтернет, щоб адаптуватися в нових умовах життєдіяльності, а з іншого – використовувати можливості мережі для саморозвитку і самореалізації.

Вивченням питань інтернет-комунікацій, їх впливом на розвиток і соціалізацію особистості займалися наступні автори: І. Ю. Алексєєв, О. В. Новож-

жина, О. В. Петровська, М. В. Завадська, С. В. Фролова та інші.

Використання мережі Інтернету мають протилежні наслідки для психіки людини, а саме, позитивні, бо послаблюють напругу, оскільки усувають або послаблюють напругу від вимушеного зменшення соціальних контактів, і негативні, бо можуть привести до адиктивної поведінки особистості. Така суперечність впливу кіберпростору на особистість зумовлює актуальність проблеми, а саме, уточнення того, якими особливостями характеризується сприйняття мережі-Інтернету у здобувачів вищої освіти залежно від статі особистості та напрямку професійної освіти.

Відповідь на це питання дозволить поширити уявлення щодо функціональної організації сприйняття особистості, результати можуть бути використані психологами для попередження можливих негативних наслідків впливу цієї мережі.

#### **Виклад основного матеріалу.**

І. Ю. Алексєєв звернув увагу на вплив Інтернету на когнітивну сферу особистості, на створення нею особливого віртуального простору [1]. Автором розглянуті питання, які стосуються інформаційної безпеки, а саме, в юридичних та технічних питаннях, в культурному контексті, інформаційно-психологічних проблемах інтелектуального суверенітету людини.

О. В. Новожилина більш детально зупинилася на характеристиці феноменів інтернет-залежності та психологічному підґрунті їх виникнення [7].

О. В. Петровська вважає, що Інтернет породжує ще один образ світу, а саме, віртуальний світ [8]. При цьому авторка вважає, що невірно розглядати, що це є комп'ютерна симуляція ефектів трьохмірного простору, коли імітується ефект присутності при певній діяльності. Авторка наголошує, що Інтернет образи, це не образи світу, це сам світ, який став образом.

Дж. Баун розкриває питання стосовно того, яким чином соціальні мережі впливають на настрій, сон та психічне здоров'я особистості [2]. Авторка розглядає соціальні мережі в якості засобу «випустити пар», зняти напругу. Дослідниця акцентує увагу на тому факті, що жінки частіше ніж чоловіки страждають від стресу після постів в мережі, бо більш близько приймають до серця коментарі, які й ведуть до суттєвих змін настрою. Авторка підкреслила той факт, що збільшення кількості мереж, членом яких є особистість, збільшує вірогідність у неї появи тривожності, погіршення якості сну та концентрації уваги. Вплив соціальних мереж обумовлено різними

умовами, в першу чергу рисами особистості. Разом з негативними наслідками надмірного використання соціальних мереж, авторка вважає помилковим твердження, що вихід до мережі це тільки засіб не почувати себе ізольованим (одиноким), бо вихід до мережі дає можливість показати свої досягнення.

О. В. Камінська з'ясовувала роль статі, віку, місця проживання, рівня освіти на адаптивність, соціалізацію особистості, успішність її навчальної діяльності, взаємовідносин з близькими та друзями [5].

В. Посохова зосередила свою увагу на тому наскільки батьки здатні виявити в поведінці своїх дітей (підліткового або юнацького віку) ознаки інтернет-залежності [9]. Було встановлено, що батьки, які живуть у сільській місцевості та мають середню освіту частіше помічають перші ознаки інтернет-залежної поведінки дітей, ніж ті батьки, які живуть у містах та мають вищу освіту. Характерно і те, що якщо батьки мають стаж роботи у мережі більш ніж п'ять років, то вони рідше помічають інтернет-залежність своєї дитини, ніж ті батьки у котрих стаж роботи в інтернеті менш ніж п'ять років.

М. В. Завадська та С. В. Фролова встановили, що інтернет-залежні підлітки не використовують Інтернет для навчальних цілей [4]. Якщо у підлітка краще розвинуті кінестетичний і аудіальний канали сприйняття, то вони краще справляються в системі освітнього середовища.

**Мета дослідження** – виявити особливості сприйняття мережі-Інтернет у здобувачів вищої освіти.

**Методи дослідження:** *психодіагностичний метод* (тест «Шкала інтернет-залежності» А. Жичкина. тест «Сприйняття Інтернету» Є. Щепилиної) *та методи математико-статистичної обробки отриманих результатів* (t-критерій Стьюдента; Ф-критерій кутового перетворення Фішера та факторний аналіз способом головних компонент з програмою повороту Varimax raw). Аналіз отриманих даних проводився за двома критеріями: без урахування приналежності особистості до конкретної групи, з урахуванням приналежності до конкретної групи, а саме, ступеня інтернет-залежності, статі особистості та спеціальності навчання.

**Опис вибірки.** В дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти університетів м. Харкова: Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», Національного технічного університету «ХПІ».

Результати дослідження. Першим кроком роботи було дослідження закономірностей того, як у молоді, якщо не враховувати

ступінь виразності у них інтернет-залежної поведінки, проявилися фактори залежності, якими є особливості сприйняття Інтернету і наслідки його використання.

В якості факторів залежності розглядалися приналежність до мережевої субкультури, нецілеспрямованість проведеного часу та потреба в сенсорній стимуляції. До особливостей сприйняття мережі були віднесені мотивація використання Інтернету; наявність зміни стану свідомості в результаті його використання; чи розглядався Інтернет як краща, у порівнянні з реальністю форма життя, своєрідний «відхід від реальності в мережу»; якому виду спілкування надається перевага – віртуальному чи реальному.

І нарешті, відповідь на питання чи були наслідки після використання мережі-Інтернет та які самі? Чи було спотворення в сприйнятті часу та простору Інтернету; сприйняття мережі в якості проективної реальності; наділення комп'ютера а Інтернету «душею»; переносу норм віртуального світу в світ реальний?

Аналіз отриманих даних дозволив уточнити, що у всіх молодих людей, коли не враховувалась ступінь виразності інтернет-залежної поведінки усі три фактори залежності проявилися майже однаково (у 40–46 % від усіх опитаних). Аналогічно була і тенденція, яка торкається прояву наслідків використання Інтернету, хоча і менш виразною (у 29–34 % від усіх опитаних).

Дві третини молодих людей помилялися у сприйнятті часу, який вони проводили в мережі Інтернет. Можна припустити, що це зв'язано з тим, що аналіз інтенсивності і швидкості подій, що протікають навколо людини, формують в її свідомості звичне сприйняття часу реального світу, в той час як події, що протікають у віртуальному світі, відбуваються набагато частіше, і шаблони, які сформувалися протягом життя, дають деяку похибку в сприйнятті часу.

У молоді частіше проявилися всі фактори залежності в порівнянні з особливостями сприйняття мережі-Інтернету ( $\varphi=3,33$ ,  $p\leq 0,001$ ). Аналогічно і співвідношення між схильністю до залежності з наслідками використання Інтернету ( $\varphi=1,65$ ,  $p\leq 0,05$ ).

При використанні Інтернету в повсякденному житті, враховуючи факт спотворення сприйняття часу та безцільність часу, витраченого в Інтернеті, появляється потреба у сенсорній стимуляції; практично не відбувається деформація в зміні свідомості по відношенню до інших параметрів віртуального світу. Можна припустити, що самоконтроль особистості в поєднанні з відсутністю бажання «покидати» реаль-

ний світ при недостатньому інтересі до всьому віртуальному світу, веде до використання в реальному житті лише окремих його елементів.

Далі йшло уточнення щодо особливостей сприйняття мережі-Інтернету відповідно до наявності чи відсутності у молоді інтернет-залежності.

Аналіз отриманих даних дав підстави констатувати такі факти.

По-перше, наявність інтернет-залежності частіше провокує у молоді при сприйнятті мережі Інтернету: «схильність до «уходу в мережу» ( $t=2,02$ ,  $p\leq 0,05$ ); серед наслідків використання Інтернету – «спотворення в сприйнятті часу, проведеного в мережі» ( $t=2,72$ ,  $p\leq 0,05$ ); схильність «сприйняття мережі Інтернет як проективної реальності» ( $t=2,05$ ,  $p\leq 0,05$ ).

Для них мережа Інтернету є своєрідною альтернативою реального світу у зв'язку з більшою привабливістю, доступністю та наявністю широкого спектру варіантів поведінки. Однією з причин «втечі в мережу» можна пояснити тим, що у віртуальному світі, на відміну від реального життя, особистість здатна легко долати будь-які перешкоди, які заважають її самореалізації та самовдосконаленню.

Спотворення проведеного в мережі часу, скоріше за все пов'язано зі спробою перенесення характеристик властивих об'єктивній реальності у віртуальний світ, який в свою чергу, має власні, унікальні норми та стандарти. Деформації у сприйнятті часу відбуваються внаслідок труднощів перебудови свідомості при суб'єктивному переході з одного світу в інший. Людина з поведінковою інтернет-залежністю, з різних причин, обирає віртуальний світ як той, якому надається перевага, разом з тим, для підтримки зв'язку з реальністю, переносить звичні характеристики в мережу при її сприйнятті.

По-друге, інтернет-залежність не впливає на окремі елементи в особливостях сприйняття мережі-Інтернет: «порушення мотивації використання Інтернету», «перевага віртуального спілкування реальному»; не провокує прояв деяких з можливих наслідків, а саме, «спотворення сприйняття простору», «наділення «душею» комп'ютера і Інтернету» та «перенесення норм віртуального світу в реальний».

Проаналізуємо отримані результати більш ґрунтовно, а саме, враховуючи специфіку напрямку навчання у ЗВО (гуманітарний чи технічний) та стать здобувачів вищої освіти. Гуманітарна спрямованість наклала відбиток лише на окремі порушення у використанні мережі Інтернету, зокрема, в неадекватності сприйняття часу,

проведеного в мережі ( $t=2,54$ ,  $p\leq 0,05$ ), та сприйняття мережі як проективної реальності ( $t=2,13$ ,  $p\leq 0,05$ ). Для них мережа сприймається як альтернативний світ, який дозволяє забути про час, проблеми, справи та турботи. Разом з тим, слід мати на увазі, що не формується прагнення «зануритися в мережі» на відміну від молодих людей, які навчаються по спеціальностям негуманітарного профілю.

Імовірно, така тенденція скоріше за все пов'язана з тим, що гуманітарна спрямованість навчання, з одного боку, може бути в якості деякого бар'єру, щоб максимально захопитися віртуальним світом, а, з іншого, підтримуючи стан поведінкової інтернет-залежності на рівні поверхневої зацікавленості, дозволяє скористатися тими можливостями мережі-Інтернет, яких не має в реальному світі, доповнюючи, а не виключаючи їх.

Подальше уточнення тих ж самих питань у особистості відповідно до її статі дозволило встановити, що при інтернет-залежній поведінці у юнаків частіше зустрічається фактор залежності – «приналежність до мережної субкультури» ( $t=2,95$ ,  $p\leq 0,01$ ). Імовірно, знання певного сленгу, дотримання традицій, їх більш цікавить, тому що це пов'язано напряму з технічною стороною Інтернету. Скоріше за все таку подвійну природу сприйняття Інтернету можна розглядати, з одного боку, як намагання відійти убік і «закритись» в окремому від реальності світі, з іншого – як прояв прагнення до розвитку, цікавлячись термінологією, програмуванням та іншими технічними питаннями.

Дівчата з інтернет-залежною поведінкою частіше схильні до «змін стану свідомості» як наслідку використання Інтернету ( $t=2,37$ ,  $p\leq 0,05$ ). Ця особливість сприйняття мережі-Інтернет дозволяє її розглядати в контексті конструктивності/деструктивності. Якщо підходити як до деструктивного явища, то мережа дає можливість інтернет-залежним дівчатам піти від реальності, яка їх оточує, уникнути відповідальності, яка характерна реальному світу. В протилежність вище сказаному, в конструктивному контексті зміни стану дозволяють їх задовольнити своє прагнення до розширення свідомості, через застосування прийомів, методів і технологій які відсутні в реальному світі, однак широко використовуються в мережі Інтернет.

За всіма іншими факторами залежності, особливостями сприйняття Інтернету і наслідками його використання достовірних відмінностей не виявлено.

Підводячи підсумок вище сказаному, можна констатувати, що для юнаків більш вагома соціальна та технічна сторона

мережі, для дівчат – більш цікаві ті можливості мережі, які відсутні в реальному світі.

Розглянемо більш детально характер взаємозв'язків факторів залежності та особливостей сприйняття мережі Інтернет, наслідків його використання та міжособистісного спілкування.

Результат факторного аналізу за умов, коли не враховувався показник рівня залежності поведінки молоді, було виділено один монофактор, умовно названий «Фактор замкнутості при спотвореному сприйнятті мережі Інтернет». До його складу увійшли показники: «порушення внаслідок використання мережі-Інтернет» (0,86), «особливості сприйняття Інтернету» (0,84), «схильність до інтернет-залежності» (0,63) та «спілкування у вузькому колі» (0,47). Такий склад фактору встановив наявність ефектів «інтегрування» (всі складові мають один знак), «потенціювання» (посилення один одного) та «компенсації» (недоліки одних складових вирівнюються іншими).

Якщо у молодих людей була інтернет-залежність, то характер взаємозв'язки мав зворотній і більш диференційований характер.

Фактор умовно був названо «Фактор пасивності». На позитивному полюсі були показники «особливості сприйняття мережі Інтернет» (0,95), «порушення внаслідок використання Інтернету» (0,88), «схильність до інтернет-залежності» (0,74), «спілкування у вузькому колі» (0,57) на іншому полюсі – «намагання бути в центрі компанії» (–0,54). Такий склад фактору показує наявність ефекту «ретардації».

В групі інтернет-залежних юнаків за результатами факторного аналізу було виділено два фактори, які за своєю природою є біполярними, що створює ефект «взаємної ретардації».

Перший фактор. На одному полюсі представлені такі показники як: «схильність до інтернет-залежності» (0,96), «порушення внаслідок використання Інтернету» (0,88), «особливості сприйняття мережі Інтернет» (0,78) та показники спрямованості у сфері міжособистісних відносин – «спілкування у вузькому колі» (0,94) та «намагання знаходитися у вузькому колі» (0,88). На іншому полюсі було виявлено такі показники: «бути у центрі компанії» (–0,98), «активне розширення соціального оточення» (–0,86) та «відстороненість, прагнення до самотності» (–0,81).

На позитивному полюсі другого фактору опинилися стратегії соціальної поведінки особистості: «провокація, агресивність» (0,96), «позиція того, хто підкорюється іншим» (0,92), «активне прагнення до пізнання» (0,62), «відстороненість, прагнення до самотності»

(0,57), показник «особливість сприйняття мережі Інтернет» (0,61); на негативному полюсі – «нейтральна соціальна позиція» (–0,85) та «позиція компромісу» (–0,69).

У дівчат з інтернет-залежною поведінкою виділені два фактори, які за своєю природою є біполярними, що створює ефект «взаємної ретардації», хоча кількісно-якісні характеристики взаємозв'язків менш явно виражені.

Перший фактор – «Фактор активного пізнання»: на позитивному полюсі показники сприйняття мережі Інтернет: «схильність до інтернет-залежності» (0,96), «особливості сприйняття мережі Інтернет» (0,62), «порушення внаслідок використання Інтернету» (0,51), показник спрямованості в сфері міжособистісних взаємовідносин: «активне прагнення до пізнання» (0,76), на протилежному боці – стратегії поведінки: «нейтральне відношення до нових знань» (–0,79) та «відстороненість, прагнення до самотності» (–0,71).

Другий фактор «Фактор уникнення самотності». До його складу у зворотній взаємозалежності увійшов показник стратегії міжособистісної взаємодії («відстороненість, прагнення до самотності» (–0,94)) і показники сприйняття мережі Інтернету («особливості сприйняття мережі Інтернету» (0,54) та «порушення внаслідок використання Інтернету» (0,70)).

За результатами факторного аналізу у інтернет-залежних здобувачів вищої освіти, гуманітарного профілю навчання встановлено один біполярний фактор, а саме, «Фактор соціальної активності». До його складу увійшли показники сприйняття мережі Інтернету: «порушення внаслідок використання Інтернету» (0,97), «особливості сприйняття мережі Інтернету» (0,90), «схильність до інтернет-залежності» (0,90) та показники стратегій міжособистісної взаємодії: «спілкування в вузькому колі» (0,90); на іншому – «намагання бути в центрі компанії» (–0,94). Склад фактору свідчить про наявність ефекту «взаємної ретардації» складових даного фактору.

#### Висновки:

1. При інтернет-залежності характерною рисою сприйняття мережі– Інтернет є «схильність до «відходу в мережу»; серед наслідків використання Інтернету – «спотворення в сприйнятті часу, проведеного в мережі» та схильність «сприйняття мережі Інтернету як проективної реальності».

2. При відсутності інтернет-залежності при сприйнятті мережі–Інтернет характерним є збереження мотивації при використанні Інтернету, перевага віртуального спілкування реальному; серед наслідків – «спотворення сприйняття простору», «наділення «душею»

комп'ютера і Інтернету» та «перенесення норм віртуального світу в реальний».

3. Найбільш поширеними наслідками використання Інтернету при інтернет-залежності у юнаків частіше зустрічається «приналежність до мережної субкультури», у дівчат – «зміни стану свідомості».

4. Особливості факторної структури між показниками залежності та особливостей сприйняття мережі Інтернет, наслідків його використання та міжособистісного спілкування проявилися в наступному. Коли не враховувався показник інтернет-залежності була виявлена монофакторна структура, а саме – «Фактор замкнутості при спотвореному сприйнятті мережі Інтернет». Встановлені ефекти «інтегрування», «потенціювання» та «компенсації». При наявності інтернет-залежності є зворотній і більш диференційований характер взаємозв'язків, ефект «ретардації».

У юнаків і у дівчат з інтернет-залежністю у факторній структурі є ефекти «взаємної ретардації» та «диференційованості», хоча у дівчат диференційованість складових фактору менш явно виражена.

Якщо враховувати профіль навчання, то у інтернет-залежних здобувачів вищої освіти є тільки ефект «взаємної ретардації».

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев И. Ю. Интернет и проблемы субъекта. *Влияние Интернета на сознание и структуру знания*. М., 2004. С. 24–56.
2. Баун Дж. Как социальные сети влияют на наше настроение, сон, психическое здоровье и отношения. *BBC Suture future Україна*. URL: ББС. *Com /ukreunicum/vert-fut-ussian-42694015* (дата звернення: 15.01.2022).
3. Варламова С., Гончарова Е., Соколова И. Интернет зависимость молодежи мегаполисов: критерии и типологии. *Мониторинг общественного мнения*. 2015. № 2(126). С. 165–182.
4. Завадская М. В., Фролова С. В. Особенности интернет-зависимых подростков в Московской электронной образовательной среде. *Молодой ученый*. 2019. № 2(240.1). С. 19.
5. Камінська О. В. Аналіз результатів емпіричних досліджень інтернет-залежних підлітків та юнаків. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 339–348.
6. Никитаев В. В. Пространство и время. *Влияние Интернета на сознание и структуру знания*. М., 2004. С. 73–93.
7. Новожилина О. В. Интернет как новая реальность и феномен современной цивилизации. *Влияние Интернета на сознание и структуру знания*. М., 2004. С. 195–215.
8. Петровская Е. В. Правила пользования чатом, или о чистом формате общения. *Влияние Интернета на сознание и структуру знания*. М., 2004. С. 148–162.
9. Посохова В. Особливості життєвого планування інтернет-залежної молоді. *Психологічна перспектива*. 2004. Вип. 1. С. 150–157.